

Trojanowska, Anna

"Muzea farmacji i zbiory aptekarskie w Polsce", Jan Majewski, Poznań 2006 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 51/3-4, 350-352

2006

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wymieniając pracę zbiorową pt. *Dzieje nauczania medycyny i farmacji w Warszawie 1789–1950* pominięto nazwisko współredaktora A. Stapińskiego. W tekstach zdarzają się powtórzenia. Ale nie ma pracy bez błędów.

Książka ma kartonową okładkę w bladzielonym kolorze. Zainteresuje historyków nauki zwłaszcza z wykształceniem przyrodniczym oraz historyków kultury i obyczajów.

Teresa Ostrowska
Warszawa

Jan M a j e w s k i : *Muzea farmacji i zbiory aptekarskie w Polsce*. Poznań 2006, Wydawnictwo Kontekst, 181 s., ilustr.

W ciągu wieków wnętrza apteczne ulegały ciągłym zmianom. Od przełomu XV i XVI w. jednoizbowe średniowieczne oficyny apteczne, będące głównie składem aptecznym, zaczęły się rozrastać dostosowując swą przestrzeń do pełnienia nowych funkcji. Prócz oficyn, w których aptekarze kontaktowali się z lekarzami i pacjentami, powstawały wówczas nowe pomieszczenia – materialnie *depositoria* i pracownie *laboratoria*. Wraz z rozwojem aptekarskiej wiedzy, pojawienia się nowych surowców i nowych sposobów otrzymywania leków zmieniało się także wyposażenie aptek, zapełnianych coraz bardziej wyspecjalizowanymi przedmiotami – meblami i księgami oraz naczyniami i przyrządami służącymi do wytwarzania i przechowywania leków, przypraw, a także pigmentów¹.

Dawne sprzęty aptekarskie, nosząc w sobie ślady minionej rzeczywistości, nie tylko dokumentują historię zawodu, ale odzwierciedlają także historię zmian, jakim ulegała wiedza o świecie natury – świecie dostarczającym surowce lecznicze. Przedmioty te są też przykładami dawnego rzemiosła, nie pozbawionymi piękna i artyzmu. Zachowane do naszych czasów stają się historycznym dopełnieniem niektórych współczesnych aptek, a utworzone z nich muzealne kolekcje są wielowymiarowym przekazem historii kultury.

Tematyka muzeów i zbiorów aptekarskich zainspirowała poznańskiego historyka farmacji – Jana Majewskiego, znanego m.in. z wydanego ostatnio wraz z Krzysztofem Kmiecim opracowania *Święci Kosma i Damian patroni farmacji jako motyw ekslibrisu* (Poznań 2005), do napisania nowej pracy. Jest to książka-album *Muzea farmacji i zbiory aptekarskie w Polsce* – opracowanie poświęcone najważniejszym polskim zbiorom muzealiów farmaceutycznych. We wstępie pracy autor odwołał się do historii tworzenia tych zbiorów. Przypomniał, że pierwsze próby powołania muzeum farmacji podejmowano już przed I wojną światową. Były one związane z inicjatywą Ernesta Świeżawskiego i Kazimierza Wendy, którzy w 1881 r. wystąpili z apelem do Warszawskiego Towarzystwa Farmaceutycznego o utworzenie muzeum zabytków aptekarskich. Próby te ponawiano także w okresie międzywojennym, udało się wówczas zorganizować

jedynie salę wystawową w siedzibie Warszawskiego Towarzystwa Farmaceutycznego. Dopiero po II wojnie światowej doszło do realizacji wcześniejszych planów. Powstały muzea regionalne – jako pierwsze utworzono w 1946 r. Muzeum Aptekarstwa Ziemi Krakowskiej. Szkicując historię polskiego muzealnictwa farmaceutycznego J. Majewski podkreślił zasługi działaczy PTFarm oraz Izb Aptekarskich w tworzeniu muzeów i zbiorów, a także w pracach na rzecz ochrony zabytków aptekarskich.

Przy omawianiu muzeów i zbiorów sposobem uszeregowania materiałów stał się ich instytucjonalny charakter. Autor wyróżnił: muzea o zatwierdzonej urzędowo nazwie, muzea przy wydziałach farmaceutycznych akademii medycznych, apteki – muzea, ekspozycje farmaceutyczne w muzeach regionalnych oraz inne zbiory aptekarskie, np. Apteka w getcie krakowskim. W sumie omówił 24 zbiory muzealne ulokowane w różnych rejonach Polski. Przedstawiając każde z nich autor naszkicował pokrótce historię powstania zbioru, zasoby kolekcji oraz literaturę przedmiotu. Odnotował także praktyczne informacje dotyczące adresu i czasu otwarcia muzeów, wymienił kustosa lub opiekuna zbiorów. Dopelnieniem tej prezentacji stały się liczne, piękne fotografie eksponatów i budynków muzealnych, a niekiedy również twórców kolekcji. Utrwalono na nich specyficzną atmosferę dawnych wnętrz aptecznych i niepowtarzalny charakter zabytkowych sprzętów. Większość z tych interesujących fotografii jest dziełem Krzysztofa Styszyńskiego.

Na uwagę zasługują także bogate podstawy źródłowe pracy. J. Majewski czerpał informacje z katalogów muzealnych i opracowań monograficznych, a także z rozmów i korespondencji z opiekunami zbiorów. Pozwoliło to na zebranie ciekawej faktografii wzbogaconej o warstwę anegdotyczną, z których powstała praca atrakcyjna zarówno dla historyków farmacji jak i dla osób niezwiązanych z tą dziedziną. Dzięki szerokiemu ujęciu tematyki książka J. Majewskiego nie jest tylko albumem prezentującym muzealne kolekcje, ale także pracą poświęconą twórcom polskiego muzealnictwa farmaceutycznego. Można więc w pełni zgodzić się z zamieszczoną w *Przedmowie* opinią Artura Kijasa, że książka *Muzea farmacji* jest „hołdem dla wszystkich, którzy uchronili te cenne pamiątki przed rozproszeniem i zniszczeniem, których zasługi dla rozwoju muzealnictwa farmaceutycznego są niepodważalne” (*Przedmowa* s. 12).

Całość uzupełnia zamieszczony na końcu *Słowniczek terminów związanych z aptekarstwem* oraz *Indeks nazwisk*, *Spis ilustracji* i streszczenie w języku angielskim. Przejrzysty układ pozwalający na łatwe dotarcie do informacji oraz bogactwo ilustracji stanowią dodatkowy atut tego opracowania.

Przypis

¹ Zob. W. R o e s k e : *Polskie apteki*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, s. 89, 97–98.

Anna Trojanowska
Instytut Historii Nauki PAN
Warszawa

Krzysztof B r o Ź e k : *Polskie stowarzyszenia lekarskie 1805–1951*. Warszawa 2005, Polskie Towarzystwo Lekarskie, 8°, 144 s., ilustr.

Tę szczupłą, ale treściwą książeczkę napisał zasłużony historyk medycyny z Katowic, od 1987 r. nauczyciel akademicki w śląskich wyższych uczelniach, płodny pisarz. Podjął on tematykę potrzebną, a dotąd nieopracowaną.

Towarzystwa lekarskie powstawały dla pełnienia różnorodnych funkcji, w tym zastępowania nieistniejących państwowych instytucji naukowych, szerzenia zasad etyki lekarskiej. Pierwszym z nich na ziemiach polskich było Towarzystwo Lekarskie Wileńskie, założone dnia 12 grudnia 1805 r. w Wilnie, którego współzałożycielem i pierwszym prezesem był Jędrzej Śniadecki, drugim zaś Towarzystwo Lekarskie Warszawskie założone dnia 6 grudnia 1820 r. w Warszawie, którego współzałożycielem i pierwszym prezesem był August Ferdynand Wolff. W 2005 r. upłynęło 200 lat od założenia pierwszego z nich i 185 lat od założenia drugiego. To właśnie było przyczyną, dla której Polskie Towarzystwo Lekarskie wydało tę publikację i zorganizowało uroczystą sesję w Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 25 listopada 2005 r.

Towarzystwa lekarskie początkowo, gdy ziemie polskie były pod zaborami, miały charakter stowarzyszeń ogólnolekarskich regionalnych, następnie – specjalistycznych regionalnych, w wolnej Polsce – specjalistycznych ogólnopolskich, a pierwszym – ogólnolekarskim i zarazem ogólnopolskim jest Polskie Towarzystwo Lekarskie (1951–), które objęło dotychczas powstałe stowarzyszenia i starało się przejąć funkcje prezentowania środowiska lekarskiego zastępując w ten sposób rozwiązane w 1950 r. izby lekarskie.

Autor informuje o powstaniu towarzystw, programie ich działalności, założycielach i „ideologach” towarzystw. Podaje dane statystyczne dotyczące lekarzy, opisuje organizację ochrony zdrowia, studiów lekarskich i doskonalenia zawodowego (kursy i specjalizacje). Omawia kolejno towarzystwa w dobie zaborów, w II Rzeczypospolitej, w czasie drugiej wojny światowej (tu też martyrologia lekarzy) i w latach 1945–1951. Zamieszcza również *Słownik lekarskich stowarzyszeń naukowych, związkowych i samorządowych oraz pokrewnych* z wydzieleniem 84 stowarzyszeń ogólnolekarskich i 134 stowarzyszeń